

QONDARMA SOYQIRIMI: MİF VƏ REALLIQLAR

Ermənistan bu il aprelin 24-də qondarma “erməni soyqırımı”nın 100 illiyini qeyd edir. Bu saxta “yubiley” ildönümləri şəkildə hələ Sovet dövründə də qeyd edilirdi. Başqa cür də ola bilməzdi. Çünki Rusiyanın Şərqi dair siyasəti üçün Qafqaza köçürülən ermənilər Pyotrun vəsiyyətlərinə uyğun olaraq müsəlmanlar içərisində “xristian anklavının” yaradılmasına nail ola bilmişdilər. Halbuki, Rusiya ilə İran arasında Azərbaycanı bölən Gülistan (1813) və Türkmənçay (1828) sülh müqavilələrinə qədər bu ərazilərdə ermənilər çox az bir hissə təşkil etmişlər. Elə Osmanlı imperiyasının Şərqi Anadolu ərazilərinə də ermənilər Fərat və Dəclə çayları arasındakı Mesopotomiya ərazilərindən köçüb gəlmişlər. Amma Ərzurumdan Vana qədər böyük ərazidə 1914-cü il siyahıya almalarına görə ermənilərin sayı heç 900 min nəfərə çatmırdı (“Terrorizmin qurbanları.”Yeni Azərbaycan” qəz,12.03.2002, N45). Bunu ona görə xatırlatmaq lazımdır ki, ermənilər vay-şivən qopararaq bütün dünyaya səs salırlar ki, qondarma soyqırında guya 1,5 milyon erməni öldürülüb. Saxtılığı şübhə doğurmayan bu rəqəm akademik A.Maarın belə bir ifadəsini təsdiqləyir ki, “erməni tarixi real tarixdən çox erməni tarixçilərinin təxəyül söyləri hesabına düzəldilmiş hekayətdir” (Azərbaycan tarixi. Bakı, 2005).

Birmənəli sübut olunmuşdur ki, tarixdə “erməni soyqırımı” adlı hadisə olmayıb. Ən azından ona görə ki, bunu sübut edəcək heç bir fakt, əşyayidəlil, videomaterial yoxdur. Üstəlik erməni yalanlarının qondarmalığı bir də onunla təsdiqini tapır ki, bu saxta iddia ilə bağlı bir dənə də olsun məhkəmə hökmü yoxdur. Məsələn, yəhudi Holokostunu sübut edən çoxsaylı dəlillər onu Nürnberq mühakiməsində bütün detallarına qədər aşkarlaya bildi. Ermənilər isə bu məsələdə quru sözdən uzağa gedə bilmirlər.

Bəs tarixi həqiqətlər necədir? 1877-78 rus-türk

müharibəsi rusların qələbəsi və Bolqarıstanın Osmanlı imperatorluğunun tərkibindən çıxmasını təsbit edən Ədirnə sülh müqaviləsi ilə başa çatır.

Bundan ruhlanan ruslar Qafqaz istiqamətində də Osmanlı imperatorluğunu təhrik edən hərəklərə başlayır. I Dünya Müharibəsinin (1914-18) başlaması Rusiyaya Osmanlı imperiyasına qarşı cəbhənin açılmasına imkan verdi. Türklərin rus təcavüzünü durdurmaq üçün başladığı Sarıqamış istiqamətindəki əməliyyatları uğursuzluqla nəticələnir. Rusların qarşısını almaq üçün göndərilmiş 80 min nəfərlik ordu hissələri saxtaldı havada donaraq həlak olur. Bu, rusların Qafqaz bölgəsində daha da fəallaşması üçün bir siqnal oldu. Onlar Qars-Sarıqamış istiqamətində hücum keçərək Türkiyənin Şərqi Anadoludakı ərazilərini işğal etməyə başlayırlar. Osmanlı təbəələri olan ermənilərin rus qoşunlarına yardımı da elə bu dövrdən başlayır. Onların bir hissəsi könüllü olaraq rus ordusunun tərkibinə daxil olur, rusların köməyi və təlimləri altında nizami ordu dəstələri yaradaraq açıq surətdə Osmanlıya qarşı döyüşüdü. İmperiyanın paytaxtında hələ də müəyyən vəzifələr tutan ermənilər rusları kəşfiyyat materialları ilə təmin etməklə onların sürətli hücumuna ciddi yardım göstərirdilər. Osmanlı və Azərbaycan türklərinin soyqırımında fəal iştirak edən erməni quldur dəstələrinin başında Dro, Njde, Amazasp, Andranik və b. kimi qanıqən vandallar dururdu. Artıq ciddi hərbi-siyasi fəaliyyətləri ilə seçilən Qnçak (1878), Daşnaksütyun (1879) partiyaları da silahlı dəstələr yaratmaqla bu quldur dəstələrinin sıralarını genişləndirdilər. Bu, həm də rus qoşunlarının I Dünya Müharibəsi ərəfəsində Şərqi Anadoluda geniş istilal edərək Ərzuruma qədər irəliləməsinə şərait yaratdı.

Osmanlı dövləti ermənilərin bu xəyanətini cavabsız qoya bilməzdi. Sultanın 1914-cü ildə Şərqi Anadoluda yaşayan ermənilərin imperiyanın

başqa əyalətlərinə köçürülməsilə bağlı əmri verildi. Qərarın icrası Şərqi cəbhəsinin komandanı Karabəkir paşanın üzərinə qoyuldu. Məqsəd ruslara agentlik edib, təxribat, qırğınlar yaratıb, Osmanlı qoşunlarına arxadan zərbə vuran erməni silahlı dəstələrinin tərk-silah edilməsi, onlara rəğbət bəsləyən mülki əhalinin isə dinc yolla digər ərazilərə köçürülməsindən ibarət idi. Köç siyasəti əsasən dəmir yolu vasitəsilə həyata keçirilirdi. Bundan başqa, xeyli at və öküz arabaları da ayrılmışdı. Köç olaylarına 1915-ci ildə start verildi. 900 minə yaxın erməninin 650 minə dəmir yolu ilə Mersin şəhərinə, oradan isə o zamankı Osmanlı imperiyasının tərkib hissəsi olan Livan, Suriya, İraq, Misir ərazilərinə köçürüldü. Köç zamanı hər hansı repressiya tədbirlərinə əsla əl atılmayıb. Yalnız köç prosesində bəzi xəstəliklərin, xüsusilə difteriya və malyariya xəstəliklərinin yayılması nəticəsində müəyyən qədər ölüm halları baş verdi. Bu daha çox uşaqlar, qocalar və qadınlar arasında baş verirdi. Eləcə də, araba ilə köçürülənlərə zinyət əşyalarını qəsb etmək məqsədi ilə dağlarda məskən salmış quldur dəstələrinin hücumu da baş verirdi. Bu səbəbdən qadınlar arasında itkilər daha çox olurdu.

Bütövlükdə götürüldükdə, köç prosesində acılıqdan, yoluxucu xəstəliklərdən ölənlərin sayı 150-200 min arasında olmuşdur. Bu ölümlərin soyqırım kimi qələmə verilməsi, rəqəmlərin daim şişirdilməsi ermənilərin və onların lobbilərinin xidmətləridir. Son dövrlər ermənilərin bu istiqamətdə fəaliyyətləri daha da güclənib. Onlar erməni lobbisinin yaxından köməyi ilə müxtəlif ölkələrin parlamentlərinə müraciət edərək “soyqırımın” baş verdiyini iddia edir, ona görə də onun pislənməsi ilə bağlı qərarlar qəbul edilməsinə çalışır və buna qismən nail ola bilirlər. Bu məsələdə bəzi Qərb ölkələri, xüsusən Fransa, İsveçrə, Hollandiya daha çox fəallıq göstərir. Məsələyə Vatikan kilsəsi-

nin qarışması, Papa I Fransiskın bu qondarma soyqırımı XX əsrdə ilk soyqırımı kimi bəyan etməsi xristian təəssübkeşliyinə və dinin siyasətə alət edilməsinə bir nümunədir.

Bu ölkələr və qurumlar unudurlar ki, Türkiyə dəfələrlə hər iki ölkənin arxivlərinin açılmasını, tarixçilərdən ibarət beynəlxalq heyətin həmin dövrdə baş vermiş hadisələrin araşdırılmasını təklif edib. Bundan boyun qaçıran Ermənistan məsələni siyasiləşdirməkdə davam etməklə daha çox ölkənin soyqırımı tanımamasına, məsələni Beynəlxalq Məhkəmə səviyyəsinə qaldıraraq Türkiyədən təminat qoparılmasına nail olmağa çalışır.

Azərbaycan tarixşünaslığı həm dəfələrlə baş verən Ermənistan ərazilərindən azərbaycanlıların deportasiyasını, həm də 1905-ci ildən başlayan və saysız-hesabsız qurbanlarla müşayiət olunan Osmanlı və Azərbaycan türklərinə qarşı erməni qətləmlərini araşdıraraq əslində soyqırımdan daha çox Azərbaycan türklərinin əziyyət çəkdiyini isbata yetirmişdir. Ə.Ağaoğlu 1905-ci ildə “S.Peterburqskiye vedomosti” qəzetinin 22-25 aprel sayında “Bakı hadisələrinə dair” məqaləsində yazırdı ki, elə həmin vaxtdan bu qırğınlar Bakı sərhədlərini aşaraq əksər Azərbaycan bölgələrini, xüsusən Qarabağ bölgəsini daha geniş miqyasda əhatə etmişdir. Bu soyqırımlar 1916-cı ildən şiddətlənərək Türkiyə ərazisində Qars, İqdir, Cənubi Azərbaycanda Urmiya ətrafı bölgələri, Qərbi Azərbaycanın (indiki Ermənistan) əksər bölgələrini, eləcə də Şimali Azərbaycanın bir çox ərazilərini əhatə etmişdir. Bakı şəhərində erməni vandalizmi daha böyük qırğınlarla müşayiət olunub. 1918-ci ilin martında Şaumyanın bolşevik-daşnak dəstələri bir gecədə 20 minə qədər azərbaycanlı soyqırımı məruz qoydu. Njdenin, Dronun, Amazaspın quldur dəstələri ölkənin şimal-şərqi rayonlarında, xüsusən də Quba uyezdində daha amansız qətləmlərə rəvac verdilər. Bu məsələlər

Yusif Qaziyevin “Erməni məsələsi” adlı monoqrafik təhlilində daha geniş təfərrüatı ilə açılmışdır. Son vaxtlar orada tapılmış toplu məzarlar qırğınların nə qədər amansız və qəddar olduğunu əyani surətdə ortaya qoyur. Bu qırğınlar həfta Qubada yaşayan dağ yəhudilərini də əhatə etmişdir. Ən təqribi hesablamalar sübut edir ki, ermənilərin bu vəhşilikləri nəticəsində 2 milyona qədər Azərbaycan türkü və yüz minlərlə Türkiyə türkü qətlə yetirilmişdir. Hələ deportasiyalar zamanı həlak olan və yaxud ağır şəraitin doğurduğu xəstəliklərdən vəfat edənləri buraya daxil etmirik.

Sovet hakimiyyəti illərində ermənilərə qondarma soyqırımdan danışmağa icazə verilsə də, Azərbaycan türklərinə qarşı ermənilərin törətdikləri irimiqyaslı qırğınlar haqqında faktların tədqiq edilməsinə qətiyyətlə icazə verilmirdi. Amma hər il “Pravda” qəzeti qondarma “erməni soyqırımı”na dair məqalə dərc edir, ermənilərin çoxsaylı “genosid” tədbirlərinə geniş meydan verirdi.

Yalnız müstəqillik illəri ermənilərin azərbaycanlılara qarşı törətdiyi soyqırım və deportasiyaların əsl mahiyyətini açmağa imkan verdi. Ulu öndər Heydər Əliyevin 1998-ci ildə verdiyi fərmanla hər il martın 31-nin ermənilərin azərbaycanlılara qarşı törətdiyi soyqırım günü kimi qeyd edilməsi qərara alınır. Heydər Əliyev Fondunun vitse-prezidenti Leyla Əliyevanın “Xocalıya ədalət!” adı altında keçirdiyi tədbirlər seriyası ermənilərin Xocalıda törətdikləri vəhşilikləri bütün dünyaya çatdırmaq imkanı verib. Artıq dünyanın 10 ölkəsinin, ABŞ-ın 17 ştatının qanunvericilik məclisləri Xocalı qətləmini insanlığa qarşı cinayət kimi tanıyıb.

Bütün bunlar onu göstərir ki, ermənilərin dünyaya yaydıqları saxta tarixləri dağılmaqda, bu regionda baş verən həqiqətlər tədricən də olsa, özünə yol açmaqdadır.

AzTU-nun fəlsəfə və politologiya kafedrasının professoru, f.e.d. Qabil HÜSEYNLİ.